

Едно приятелство ме вдъхнови да създам албум за корените на живота лесовъдска памет

Роден е на 16.11.1949 г. в Казанлък и по образование е инженер-химик. Споделя, че обича да изразява себе си преди всичко чрез фотографията. Член е на Клуба на фотодейците в София от 1983 г. и съосновател на творческа фотографска група „Казанлък'85“, но снима на свободна практика от 1988 година. Издал е няколко авторски албума, сред които „Видения“ и „България от птичи поглед“ в две части. В тях разкрива това, което е близко до сърцето му. Показва го не само на хартия, но и в редицата изложби, които осъществява през годините с любов и отдаденост, с вярата, че това, което прави, има смисъл да бъде видяно.

Повод за съвместния ни разговор бе наскоро излезият от печат фотоалбум „Началото“, чийто съставител е Александър Иванов. Книгата открехва вратата към епизод от българската история, свързан с борбата с ерозията, укрепяването на пороищата и залесяването в страната. Две са личностите, които оставят яркия си отпечатък в тези процеси – лесовъдите Феликс Вожли и Петър Манджуков. Албумът е посветен на взаимното им дело и градивния им пример, но и на българската гора, която, оказва се, се е превърнала в доста любима тема на Александър Иванов. Седнал срещу мен, той разказва с удоволствие за работата си, не крие своите радости, огорчения, надежди за нещата, които го заобикалят. Силна е вярата му в потенциала на младите хора да развият и допълват богатството, което ще наследят от своите предшественици – българската гора. Заглавието на книгата само по себе си подсказва на читателя какво ще срещне вътре – началото на едно съвместно благородно дело, но и на едно приятелство; началото на добрия пример, който изисква да не бъде спиран, също и началото на едно творческо вдъхновение за съставителя фотограф. Той тепърва смята да продължава по този свой път. Уебсайтът на Александър – info@alexanderivanov.com, дава възможност за контакт с него и поръчка на албума. И за запознанство по-отблизо със страстта му към фотографията.

– Как дойде на фокус гората в обектива Ви?

– Като дете, израснало на село сред природата, гората е нещо много важно за мен. Първата ми тематична изложба носеше името „Приказка за гората“. Премиерата ѝ беше през 2002 г. в НДК. В периода 1999 – 2002 г. снимах две гори в Казанлъшкия край – в местността Бял камък край село Ветрен и край село Юлиево, първата от които през 2018 година напълно изчезна. Другата все още съществува, но я очаква подобна съдба. Гората край село Ветрен беше основно от летен дъб и келяв габър. Местността, където се намира, вероятно все още се води защитена територия по разпоредбите на Министерството на околната среда и водите, но дори да е такава, гората в нея я няма. Много болезнено и жалко е, че ще трябва да го кажа, но я изсякоха жителите на съседните две села. Тукашните летни дъбове са величествени дървета, някои от които помнят Второто българско

царство, но за съжаление в някои от тях има хралупи. Вместо да им удължат живота, местните слагат дрехи и други предмети в тях и при подходящи атмосферни условия палят огън. Ако не падне дървото след изгарянето, подсичат корените, за да го съборят... Бил съм свидетел на пораженията от тази практика – заснемал съм ги в продължение на 3 години. Това беше първият ми досег до такива сериозни проблеми, свързани с гората. През 2023 г. направих изложба за едно-единствено дърво – бук на около 150 години в местността Катуните над Казанлък, ударен от гръм, но оцелял. Беше толкова атрактивен със своята форма, с короната и ствола, че му отделих две години и подредих изложба с 63 фотографии в различни сезони, от макро до звезди. През 2019 г. издадох свой авторски албум – „Видения“. Той съдържа 10 теми, разказващи някаква история. Една от тези теми е посветена на гората.

– Как стигна до Вас знанието за личностите Феликс Вожли и Петър Манджуков и за съвместното им дело?

– Когато си решил да се посветиш на такава тема, каквато е гората, няма как да не бъдеш любопитен за това каква е историята на горите в твоя роден край. Фактът, че съм от Казанлък – един от най-пострадалите райони от ерозията в края на 19 век, със съвсем голи и опороени южни склонове на Балкана преди идването на Феликс Вожли, както и това, че целият процес по борбата с ерозията и залесяването е оставил след себе си немалко архиви и документални снимки, насочи вниманието ми към този епизод от родната история. Пожелаеш ли да надникнеш по-дълбоко в темата, пътят пред теб сам се открива. Има нещо особено важно, което привлече интереса ми към темата. Същинската причина тази книга за корените на живата лесовъдска памет да стане реалност е приятелството на Манджуков с Вожли. То е в основата на албума и ме възхищаваше през цялото време, което му посветих. Отдадеността и на двамата към гората, което е общата им страст, породила у мен идеята да съвместя техни авторски текстове с документални фотографии на терен отпреди 100 – 120 години, като добавя и актуални свои снимки от съвремението.

– Разкажете за процеса по съставянето и издаването на „Началото“.

– Доста дълъг път извървах за себе си като съставител на албума. Един от първите ми разговори за зародилата се в ума ми идея беше през 2020 година с инж. Тошо Петров, тогавашният директор на ДГС – Казанлък. Той ми показа първите 20 малки стъклени плаки, които впоследствие се оказа, че са черно-бели диапозитиви, с които Вожли е онагледявал своите лекции. От Музея на залесяването в град Шипка ми бяха дадени за сканиране първите 34 плаки 18x24 см от времето на Вожли и Манджуков. Някои от тях не бяха в добро състояние – счупени или потънали в прах. След почистването и сканирането на плаките вече имаме добра първоначална база. Трябваше да узная дали могат да се намерят оригиналните записки на Манджуков. Не ми беше нужна литературната обработка на Николай Хайтов. От лесовъдите инж. Тома Белев и д-р инж. Анна Петракиева разбрах, че в Музейната сбирка на Лесотехническия университет имат две запазени версии на записките. Получих пълно съдействие от доц. д-р Евгени Цавков за достъп до наличните снимки и документи, съхранявани в Музея. Инж. Никола Каварджиков беше човекът, който ми съдейства да достигнем до Държавен архив – Пловдив, до личната кореспонденция на Манджуков с Вожли, Егершмит, Симеон Радев и други личности. Там попаднах и на негативните рецензии за Манджуковите записки на професорите от БАН Асен Биолчев и Боян Захариев. Намерихме и опроверженията на Манджуков по повод рецензиите. Пак там открихме кореспонденция на Манджуков с инж. Първан Байкушев – негов колега. В едно от тези писма до Байкушев Манджуков пише, че последната редакция на неколkokратно преработваните от самия него спомени се намира в читалище „Светлина 1861“ в гр. Шипка, със снимки от личния му архив на терен за периода 1905 – 1954 г., с резюме на френски в 16 страници и с допълнителни приложения. Видно от самите

документи, Манджуков е писал на пишеща машина и е лепил допълнително изрезки върху страниците. Някои от тях са по-дълги именно заради добавените там изрезки. Манджуков е преработвал записките си 10 години. В едно от писмата си той пише: „Надявам се, че ще доживея времето, в което тези срамни забрани ще отпаднат и моите записки ще бъдат публикувани“. Усилената му дългогодишна и многократна работа по записките говори за това колко много Манджуков е държал на тях. Инж. Никола Каварджиков ме свърза с наследниците на Манджуков по линия на жена му Деля – двамата братовчеди Юлиан Койчев и Костадин Крачанов. Обясних им моята идея и че искам да използвам спомените на Манджуков. Без тяхното разрешение нямаше да мога да го направя и се радвам, че те се съгласиха.

Както споменах по-горе, изключително помогна доц. д-р Евгени Цавков, който е един от консултантите по създаването на албума. Той ми осигури достъп до наличните в Музея на ЛТУ контактни копия. Вече разполагайки с тези архиви, за мен беше важно как да се структурира албумът. Решението ми да се комбинират документални текстове и снимки със съвременни фотографии на терените, както и изданието да е двуезично – на български и френски език, беше добре прието от екипа ентузиаста (първ на помощ за сформирането му се притече доц. д-р Евгени Цавков), които бяха неотлъчно до мен през целия процес на работа. Заедно стигнахме до извода, че то ще представи идеята по най-добрия начин. А и така можехме да внушим на читателя мащаба и важността на това, което се е случвало тогава. При намирането на плаките изумяваха размахът, решителността, с които се е водела борбата с ерозията и залесяването, всеотдайният къртовски труд, положен за постигането на тази цел. За съжаление, нямаше как да бъде публикувано всичко, което събрах. Важното е, че „Началото“ е израз на моето желание да направя нещо специално за гората. Представях си албума като синхрон на цветни и черно-бели фото-

Наследниците на Феликс Вожли – Лиз, Моник и Жак Вожли, отдават почит на френския лесоинженер при своето посещение в гр. Шипка през 1995 г.

графии. Черно-бялото е прекрасно изразно средство за представяне пред аудиторията на исторически сюжети. В случая с албума то е и прекрасно средство да покажеш нагледно едно силно, здраво и неотменно приятелство между двама души, отдадени на обща кауза.

Един от трудните моменти в процеса беше редакторската работа върху текстовете на Манджуков. Тези 300 страници заедно с рецензиите бяха редактирани от Емил Тонев, който има шипченски корен и на когото съм много благодарен, че успя да осъществи нужната редакция така, че хем да запази автентичния език на Манджуков, хем да осъвремени някои думи и да ги поясни. Благодарен съм и на преводачката от и на френски език Силияна Петкова за положения нелек труд. Поместеното в началото на книгата стихотворение от Андре Тьорие се превежда няколко месеца. За да имат стиховете ритъм, накрая се намеси и поетът Борис

Удареното от гръм дърво

Феликс Вожли (дребната фигура на втория ред) на баража в Новомахленското дере, 1909 г.

Христов. Петя Големанова, на която се падна работата по документалните текстове на книгата, често ми повтаряше как нищо не разбира от горска тематика и как не е запозната с този момент от историята. Но въпреки всичко успя да се справи, и то прекрасно. Милена Вълнарова също положи солиден труд като дизайнер на книгата, защото имахме много двуезичен текст и различни фотографии, които трябваше да поместим в тези 320 страници. С усилията на целия екип успяхме да осигурим специална хартия за отпечатването на ал-

бума. Посветих с прекъсване пет години за съставянето на албума, като в последната година и половина съм се занимавал само с него. Благодарен съм на съдбата, че успяхме да го завършим в срок, в памет на тези велики залесители Феликс Вожли и Петър Манджуков.

– В работата по книгата се е наложило да се сдобие с архивен материал за Феликс Вожли и от Франция. Кое е най-ценното, което получихте от тези архиви?

– Не можахме да се сдобием с кой знае какво. Но получихме некролозите на Жан Егершмит и Феликс Вожли, в които имаше малко информация за престоя им на българска земя. Във Франция некролозите се пишат като една малка биография на човека и тъкмо затова са полезни. Текстът за пребиваването на Вожли и Егершмит у нас обаче беше сбъркан. За Егершмит не пишеше почти нищо – той е бил в България само 2 години. Надявахме се да открием наследниците на Вожли и да установим контакт с тях, но не постигнахме успех. Сигурни сме, че Вожли е водил свои записки през целия период на пребиваването си тук, че е носил винаги със себе си тефтер на терен. За съжаление, не успяхме да открием нищо подобно. Петя Големанова сподели, че във Франция е купувала картички на Вожли, пускани в свободна продажба, вероятно от неговите внуци. Цар Фердинанд връчва два медала на Вожли за приноса и дейността му за България. Вторият медал лесоинженерът получава малко преди да си тръгне от страната ни. Знаем, че медалите са продадени през 2017 г. на аукцион в Гренобъл от наследниците на Вожли. Направихме всякакви усилия да установим контакт с тях, ангажирахме даже посланика ни във Франция, който обеща помощ, но резултат нямаше. Писахме писмо до френски институции, опита се да ни помогне и франкофонът Станка Желева. Лошото беше, че достъп до френски архиви могат да имат само френски граждани. Наша позната францужойка, омъжила се в България – Люсил Шевис, също откликна с готовност на нашата кауза, но и тя не успя.

През 1995 г. у нас идват синът, дъщерята и снахата на Вожли. Децата му оставят тук плик с над 10 снимки. На всяка снимка Вожли е написал нещо на френски. Много ме интересуваха надписите на снимките, защото предполагам, че крият неща, свързани с работата и престоя му у нас, които биха могли да бъдат полезни. Но очевидно тези снимки са отдавна загубени. Радва ме обаче фактът, че България се е настанила дълбоко в сърцето на Вожли. Животът му в Казанлък е оставил прекрасни спомени у него. Благодарение на двамата французи Вожли и Егершмит „Бай Ганьо“ от Алеко Константинов получава първия си чуждестранен превод – на френски език. Историята зад този факт е, че Вожли е пожелал да му бъде препоръчано българско литературно произведение, което най-добре да отразява духа, творчеството и живота на българина. И остава дълбоко впечатлен, след като го прочита.

– Традиционният за рубриката ни въпрос е какво е за Вас гората?

– Живот. Гора ще има и след нас, но тя е в ръцете на младите – те са моята надежда!

Въпросите зададе: Борислав БЕЛДЕВ